

اخلاق پوهک

قطب‌نمای مسیر اخلاق و تربیت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر شناسه	: احمدزاده، نوروزعلی، ۱۳۵۶-
عنوان و نام پدیدآور	: اخلاق حریم خصوصی در مشاوره : بایسته‌های حریم خصوصی در مشاوره خانواده با تاکید بر بافت فرهنگی- دینی ایران معاصر / نوروزعلی احمدزاده
مشخصات نشر	: قم: موسسه فرهنگی هنری اخلاق و تربیت نبوی قم، انتشارات اخلاق و تربیت، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۴۰۳۴-۱-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۴۱] - ۱۵۰.
موضوع	: مشاوره خانواده - ایران - جنبه‌های اخلاقی
موضوع	: مشاوره خانواده -- جنبه‌های اخلاقی
موضوع	: حریم شخصی -- ایران -- جنبه‌های اخلاقی
رده بندی کنگره	: HQ۱۰
رده بندی دیویی	: ۳۶۲/۸۲۸۶۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۵۶۳۲۸۶
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیپا

اخلاق حریم خصوصی در مشاوره؛ بایسته‌های حریم خصوصی در مشاوره خانواده با تاکید بر بافت فرهنگی. دینی ایران معاصر
مؤلف: نوروزعلی احمدزاده
ناشر: انتشارات اخلاق و تربیت
ویراستار و صفحه‌آرا: علی اخروی
نوبت چاپ: اول / پاییز ۱۴۰۰
شمارگان: ۵۰ نسخه
شماره مسلسل انتشار: ۱
شماره مسلسل چاپ اول: ۱

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر متعلق به ناشر است.

قم، بلوار شهید صدوقی، خیابان شهید شهبازی، پلاک ۱۳

مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت

تلفن: ۰۲۵-۳۲۹۳۵۰۷۸ داخلی ۱۶۳

همراه: ۰۹۹۴۱۱۸۷۷۲۷

این اثر با همکاری مشترک مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت و مرکز مشاوره اسلامی سماح حوزه‌های علمیه تدوین شده است.

اخلاق حریم خصوصی در مشاوره

بایسته‌های حریم خصوصی در مشاوره خانواده
با تأکید بر بافت فرهنگی - دینی ایران معاصر

نوروزعلی احمدزاده

انتشارات اخلاق و تربیت
واحد به مؤسسه تخصصی اخلاق و تربیت نبوی قم

سال ۱۴۰۰

اخلاق پوهک

قطب‌نمای مسیر اخلاق و تربیت

تقدیم به

پیشگاه مبارک مربّی عالم هستی حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف؛

مرشدان کوی معرفت؛

روح پاک والدینم که موی سپید کردند تا روی سفید بمانم؛

آنان که با دلی امیدوار به فضل الهی و شفاعت اهل بیت علیهم السلام چشم از این
جهان فرو بستند.

اخلاق پوهک

قطب‌نمای مسیر اخلاق و تربیت

فهرست مطالب

۱۵	یادداشت ناشر.....
۱۷	مقدمه مؤلف.....

فصل اول

مفهوم‌شناسی

۲۰	اخلاق.....
۲۰	تعریف لغوی.....
۲۰	تعریف اصطلاحی.....
۲۰	تعریف عملیاتی.....
۲۰	مشاوره.....
۲۰	تعریف لغوی.....
۲۱	تعریف اصطلاحی.....
۲۱	تعریف عملیاتی.....
۲۱	حریم.....
۲۱	تعریف لغوی.....
۲۲	تعریف اصطلاحی.....
۲۲	تعریف عملیاتی.....

۲۲.....	حریم خصوصی
۲۴.....	تعاریف مشهور حریم خصوصی
۲۴.....	کنفرانس نروژ
۲۴.....	شورای اروپا
۲۵.....	کمیته کلکوت انگلستان
۲۵.....	کمیته یانگر انگلستان
۲۵.....	حقوق آمریکا
۲۵.....	دیگر تعاریف
۲۹.....	تعریف عملیاتی حریم خصوصی

فصل دوم

اصول اخلاقی

۳۲.....	مقدمه
۳۲.....	تمایز اخلاق و اصول اخلاقی
۳۳.....	پیشینه حریم خصوصی
۳۶.....	حوزه‌های حریم خصوصی
۳۶.....	حریم خصوصی مکانی
۳۶.....	حریم خصوصی جسمانی
۳۶.....	حریم خصوصی اعتقادی و معنوی
۳۷.....	حریم خصوصی ارتباطی
۳۷.....	حریم خصوصی اطلاعاتی
۳۸.....	حریم خصوصی خانواده
۳۸.....	حریم خصوصی وسایل شخصی و ترجیحات
۳۹.....	ادله حمایت از حریم خصوصی

عقل	۳۹
سیره عقلا	۴۰
شهود	۴۰
منابع اسلامی	۴۰
قرآن	۴۰
روایات	۴۳
قوانین بین‌المللی و حقوق بشری	۴۵
قانون اساسی	۴۵
اقسام اصول اخلاقی حریم خصوصی	۴۷
ایجابی	۴۷
رازداری	۴۷
عقل محوری و ارزیابی عاقلانه	۴۸
حق رضایت آگاهانه	۵۰
بی‌طرفی	۵۱
همدلی	۵۲
تغافل	۵۳
توجه به بافت فرهنگی، آداب و رسوم جامعه	۵۳
صمیمیت	۵۴
حفظ استقلال	۵۴
صداقت	۵۵
حفظ امنیت روانی	۵۶
به‌روزآوری سیستم‌های حفظ اسناد مراجعان	۵۷
احترام به کرامت انسانی مراجع	۵۷

۵۹.....	صلاحیت حرفه‌ای داشتن
۶۰.....	سلبی
۶۰.....	پرهیز از تجسس
۶۰.....	پرهیز از حرص و طمع‌کاری
۶۱.....	پرهیز از شهوت‌پرستی (تقوا)
۶۲.....	پرهیز از ایذاء و آزار دیگران
۶۳.....	حریم خصوصی و مشاوره گروهی

فصل سوم

کدهای اخلاقی

۶۸.....	مقدمه
۶۸.....	کدهای اخلاقی
۶۹.....	رازداری
۶۹.....	۱. در فرایند مشاوره
۷۰.....	۲. هنگام مشورت با متخصصان دیگر
۷۱.....	۳. در ثبت و نگهداری اسناد
۷۲.....	۴. همکاری با همکاران
۷۳.....	۵. همکاری با مراکز دیگر
۷۳.....	۶. در ارتباط با سایر اعضای خانواده
۷۴.....	۷. در مشاوره گروهی
۷۶.....	عقل‌محوری و ارزیابی عاقلانه
۷۷.....	حق رضایت آگاهانه
۷۷.....	۱. در انتخاب مشاور
۷۸.....	۲. در ایجاد ارتباط

۷۸	۳. در مراحل درمان
۷۹	۴. برای شرکت در آزمون‌ها
۷۹	۵. جهت تفسیر نتایج
۷۹	بی‌طرفی
۸۱	توجه به بافت فرهنگی، آداب و رسوم جامعه
۸۲	صمیمیت
۸۲	حفظ استقلال
۸۳	صداقت
۸۴	حفظ امنیت روحی-روانی
۸۴	احترام به کرامت انسانی مراجع
۸۵	صلاحیت حرفه‌ای داشتن
۸۶	پرهیز از تجسس
۸۶	پرهیز از حرص و طمع‌کاری
۸۷	پرهیز از شهوت‌پرستی

فصل چهارم

آسیب‌ها، چالش‌ها و راه‌های برون‌رفت

۹۱	مقدمه
۹۱	اقسام آسیب‌های حریم خصوصی در مشاوره خانواده
۹۱	عدم آگاهی و آموزش در مورد حریم خصوصی
۹۱	مشاوران
۹۴	خانواده مراجعان
۹۸	عدم رشد اجتماعی و فرهنگی افراد
۹۸	رفتار قیّم‌مآبانه همسران نسبت به همدیگر
۹۸	نحوه تعامل همسران با خانواده‌های یکدیگر

- شیوه تربیتی و شخصیتی فرزندان متأثر از الگوی نامناسب تربیتی در خانواده..... ۹۹
- تعّدی به حریم شخصی همسر..... ۹۹
- تعّدی به حریم شخصی همسر توسط شخص سوم ۹۹
- تعّدی به حریم خصوصی زندگی مشترک با خیانت شریک زندگی ۱۰۰
- علاقه به کنترل هرچه بیشتر همسر ۱۰۰
- علاّیق، سرگرمی‌ها، فعالیت‌های هنری و اجتماعی ۱۰۰
- اشتغال و ادامه تحصیل ۱۰۱
- پیشینه تعارض اخلاقی ۱۰۱
- تعارض اخلاقی ۱۰۳
- تعارض اخلاقی ۱۰۳
- مشکل اخلاقی ۱۰۳
- مسأله اخلاقی ۱۰۳
- انواع تعارض‌های اخلاقی ۱۰۴
- تعارض حداقلی و حداکثری ۱۰۴
- تعارض ثبوتی و اثباتی ۱۰۴
- تعارض تضادی و تواردی ۱۰۵
- تعارض درون‌فردی و میان‌فردی ۱۰۶
- تعارضات ناظر به تعدّد نقش‌ها و وظایف ۱۰۷
- امکان تعارض ۱۰۸
- ملاک و معیار تشخیص تعارضات اخلاقی ۱۰۹
- معیار اول؛ شفاف‌سازی مسأله ۱۰۹
- معیار دوم؛ حس‌ندامت ۱۱۰
- معیار سوم؛ معیار دیوید آ. برینک ۱۱۰
- معیار منتخب ۱۱۱

- ۱۱۲..... چالش‌های اصول اخلاقی حریم خصوصی
- ۱۱۲..... رازداری
- ۱۱۲..... در طول فرایند مشاوره
- ۱۱۲..... هنگام مشورت با متخصصان دیگر
- ۱۱۳..... در ثبت و طبقه‌بندی اسناد
- ۱۱۳..... همکاری با همکاران
- ۱۱۳..... همکاری با مراکز دیگر
- ۱۱۴..... در مشاوره گروهی
- ۱۱۴..... در ارتباط با اعضای خانواده مراجع
- ۱۱۶..... مشاوره با آشنایان و نزدیکان
- ۱۱۷..... موارد استثنایی
- ۱۱۷..... عقل محوری و ارزیابی عاقلانه
- ۱۱۹..... حق رضایت آگاهانه
- ۱۲۰..... بی‌طرفی
- ۱۲۳..... همدلی
- ۱۲۳..... توجه به بافت فرهنگی و آداب و رسوم جامعه
- ۱۲۴..... صمیمیت
- ۱۲۷..... حفظ استقلال
- ۱۲۷..... صداقت
- ۱۲۹..... پرهیز از تجسس
- ۱۳۰..... پرهیز از شهوت پرستی
- ۱۳۲..... مشاوره با جنس مخالف
- ۱۳۳..... تعارض برخی اصول دیگر

- ۱۳۴..... تعارض حریم خصوصی با حریم عمومی
- ۱۳۵..... اصل ممنوعیت نقض حریم خصوصی
- ۱۳۵..... ممنوعیت هتک حرمت و ایزاء مؤمن
- ۱۳۶..... حکم قضایی

فصل پنجم

نتیجه‌گیری

- ۱۴۱..... موضوعات پیشنهادی
- ۱۴۲..... کتاب‌نامه

یادداشت ناشر

آموزه‌های اسلامی فرصت زندگی خوب و متعالی را برای انسان‌ها ایجاد کرده است. در طول تاریخ، اسلام‌شناسان بسیاری در راه تبیین آموزه‌های اسلامی، متناسب با نیازهای جامعه تلاش کردند. با این وجود انقلاب اسلامی، فرصت ویژه‌ای را در اختیار دانشمندان علوم اسلامی قرار داد تا آموزه‌های ناب را از دریای معارف قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام استخراج کنند و در اختیار جامعه علمی و عموم مردم قرار دهند. در این راستا یکی از مهم‌ترین عرصه‌ها، تدوین و ترویج علوم انسانی با رویکرد اسلامی است و امروزه بسیاری از دانشمندان و اسلام‌شناسان دغدغه تدوین علوم انسانی با رویکرد اسلامی دارند.

مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت بیش از یک دهه است که در راستای توسعه اخلاق و روان‌شناسی و مشاوره با رویکرد اسلامی، فعالیت‌های مستمر آموزشی و پژوهشی دارد. در این بستر، با همّت اساتید، پژوهشگران و دانش‌پژوهان، پژوهش‌های بنیادین و کاربردی بسیاری در جهت توسعه اخلاق، روان‌شناسی و مشاوره با رویکرد اسلامی انجام شده است. مؤسسه اخلاق و تربیت در نظر دارد این آثار را به زیور طبع آراسته کند و در اختیار جامعه علمی و عموم مردم قرار دهد.

کتاب پیش رو، نمونه‌ای از این آثار است که با تلاش پژوهشگر ارجمند آقای نوروزعلی احمدزاده نگارش یافته است. هدف اصلی کتاب ارائه محتوای کاربردی در باب اخلاق حریم خصوصی در مشاوره خانواده به مخاطبان است. معاونت پژوهش، توفیق روزافزون پژوهشگر محترم این اثر را از خداوند متعال خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت

اخلاق پوهک

قطب‌نمای مسیر اخلاق و تربیت

مقدمه مؤلف

مشاوره امری است مقدس و مشاور مورد تکریم اما این امر بدون علم و تجربه کافی نتیجه مطلوبی نخواهد داشت. مشاور در جایگاهی قرار می‌گیرد که مراجع ممکن است درونی‌ترین داشته‌ها و احساسات و خصوصی‌ترین اسرار خود را که حتی در بازجویی‌های زیر شکنجه حاضر به بازگویی آنها نیست، در طی همدلی و توجه مثبت مشاور به وی، احساس امنیت و اعتماد نموده و به آسانی اسرار پنهان خویش را بیان نماید. حال که چنین است و مشاور در چنین موقعیتی قرار دارد، آیا می‌توان به صرف علاقه و استعداد و خواندن کتاب خود را در موقعیت مشاور قرارداد؟ پدیده‌ای که متأسفانه امروزه شاهد آن هستیم و برخی بدون پشتوانه علمی و عملی و یا حتی گذراندن دوره‌ای کارورزی و کسب مهارت در انجام مشاوره، به خود اجازه طرف شور قرار گرفتن می‌دهند.

از این رو؛ باید توجه داشت که مشاوران تنها در جایگاه متخصص، جهت ارائه یک راهکار یا درمان یک اختلال قرار نگرفته‌اند، بلکه معتمد و امین مراجعان خود بوده و مسئولیتی بس دشوار دارند. بر این اساس، ضروری است تا شرایط و شایستگی‌های لازم را کسب کنند حدود و خطوط قرمز کار خود را بشناسند، تعارضات اخلاقی و چالش‌های پیش‌روی خود را کشف نموده و با آگاهی کافی در حرفه خود، در این عرصه فعالیت نموده تا از بی‌راهه و کج‌راهه رفتن مصون بمانند.

مشاوره از موضوعات چالشی جامعه امروز و خانواده مهم‌ترین عرصه آن است. انتخاب موضوع «اخلاق حریم خصوصی در مشاوره» برای یاری رساندن به مشاوران با هدف کاربرست مسائل اخلاقی و نیل به مشاوره مطلوب، نه فقط با نگاه روانشناسانه بلکه هم‌خوان با بافت

فرهنگی جامعه دینی ایران معاصر، صورت پذیرفته است. در این اثر برای تحلیل مباحث از روش موازنه متفکرانه^۱ استفاده شده است.

براین اساس؛ کتاب پیش‌رو در ۵ فصل شامل: مفاهیم، اصول اخلاقی، کدهای اخلاقی، تعارضات اخلاقی و نتیجه‌گیری تدوین گردیده است. در این راستا، جهت بررسی آسیب‌ها و کشف مصادیق عینی چالش‌ها و دوراهه‌های اخلاقی در حیطه مشاوره و نیز شناسایی و دست‌یابی به راه‌های برون‌رفت از آنها، با اساتید و متخصصان خبره، مصاحبه‌هایی صورت گرفت. این مصاحبه‌ها هم در آشکارسازی جنبه‌های مختلف معضلات اخلاقی و هم در غنابخشی به مباحث، نقش مؤثری داشت. علاوه براینکه در فصل دوم ۱۸ اصل اخلاقی در زمینه حریم خصوصی از منابع دینی استخراج گردید. تلاش شده تا کدهای رفتاری این اصول را در فصل سوم و کاربرست آنها را در فصل چهارم نشان دهیم؛ از جمله با آوردن مثال و مصداق عینی دوراهه اخلاقی در ذیل هر اصل، سپس تحلیل موردی و راه برون‌رفت آن، نقش و کارآمدی اصول و کدهای اخلاقی در جهت رفع تعارضات به روشنی آشکار شده است. از امتیازات این اثر ارائه تعریفی نو از حریم خصوصی، استخراج، شناسایی و تبیین اصول و کدهای اخلاقی حریم خصوصی برای مشاوران، کشف چالش‌های اخلاقی مشاوره با کمک شاهد مثال‌های غالباً واقعی است. ارائه الگو برای حل دوراهی‌های اخلاقی از طریق یک فرایند منطقی سه مرحله‌ای شامل: ذکر شاهد مثال عینی، تحلیل مسأله و راه برون‌رفت از چالش اخلاقی را می‌توان از دیگر نوآوری‌های این پژوهش برشمرد.

---

۱. یکی از شیوه‌های تحقیق در اخلاق کاربردی است؛ جان رالز که مبدع مفهوم موازنه متفکرانه است، معتقد است میان احکام اخلاقی در موارد عینی و تعهدات ما به اصول، ارتباطی دیالکتیکی (جدلی) وجود دارد که گاهی اوقات تأمل در اصول، ملغی شدن حکم موردنظر را در پی دارد و گاهی هم بازنگری در اصول ما را قوت می‌بخشد. پس درحقیقت نوعی تلفیق میان اصول عام و احکام خاص است.

فصل اول

مفهوم شناسی

اخلاق

تعریف لغوی

اخلاق ریشه آن خُلُق است به معنای خوی و سرشت. در *الرائد* به معنای خوی، طبیعت و عادت ذکر شده است.^۱

علم الأخلاق: دانش حکمت عملی.^۲

تعریف اصطلاحی

دانش صفات مهلکه و منجیه، و چگونگی موصوف شدن و متخلق شدن و متخلق گردیدن به صفات نجات‌بخش و رها شدن از صفات هلاک‌کننده است.^۳

تعریف عملیاتی

مقصود از اخلاق فقط دارا بودن صفات و ملکات نفسانی نیست؛ بلکه ملکات راسخ نفسانی‌ای که منجر به رفتار عملی شوند را هم شامل می‌شود؛ یعنی به صورت کاربردی و قابل مشاهده عینی در رفتار باشد. چنان‌که ابوعلی مسکویه رازی بیان داشته است: الخُلُق حَالٌ لِلنَّفْسِ دَاعِيَةٌ إِلَى أَعْمَالِهَا مِنْ غَيْرِ فِكْرٍ وَلَا رُؤْيَةٍ.^۴

مشاوره

تعریف لغوی

ریشه لغوی مشاوره را صاحب *الرائد* چنین آورده است؛ الشُّور: مصدر شَارَ: عسل که از کندو درآورده باشند. الشُّورَى: مشورت، رایزنی. «كَانَ الْحَكْمُ شُورَى فِي الْعَصْرِ الرَّاشِدِيِّ»؛ در عهد خلفای راشدین حکومت بر پایه مشورت بود.^۵

۱. جبران مسعود، فرهنگ الفبایی الرائد، ج ۲، ص ۷۵۶.

۲. جُر، فرهنگ لاروس، ص ۹۳۲.

۳. نراقی، جامع السعادات، ج ۱، صص ۳۵-۳۴.

۴. رازی، تهذیب الاخلاق و تطهیر الاعراق، ص ۵۱.

۵. جبران مسعود، فرهنگ الفبایی الرائد، ج ۲، ص ۱۰۴۶.

مشاور: مشیر، وزیر، پند دهنده و کسی که طرف شور و مشورت قرار گیرد. مشاوره: کنکاش کردن، با یکدیگر رأی زدن، سگالیدن.^۱

شاوَرْتُهُ فی کذا مُشاوَرَةً: رجوع کردم به او تا بینم رأی وی را در این کار و کنکاش نمودم.^۲

شاوَرَهُ فی الامر: طَلَبَ مِنْهُ الْمَشُورَةَ. تَشَاوَرَا: اِسْتَشَارَا أَحَدُهُمَا الْآخَرَ.^۳

تعریف اصطلاحی^۴

اصطلاحی گسترده برای انواع رویکردهای کمک به فرد تا خود و محیط خود را برای نیل به سازگاری بهتر بشناسد.^۵

تعریف عملیاتی

به مجموعه اقدامات و مراحل اطلاق می‌شود که توسط فرد متخصص با استفاده از فنون روان‌شناسی و تکنیک‌های روان‌شناختی با هدف یاری‌رساندن به مراجع، در رفع مشکلات فردی و اجتماعی او صورت می‌پذیرد.^۶

حریم

تعریف لغوی

«حَریم» در لغت عرب از ریشه «حَرَمَ» می‌باشد. *المحیط فی اللغة* چنین ذکر کرده است:

۱. دهخدا، *لغت‌نامه*، ج ۶، ص ۲۹۲۳.

۲. همان.

۳. الخوری الشرتونی اللبنانی، *اقرب الموارد فی فصیح العربیه والشوارد*، ج ۱، ص ۶۲۰.

۴. برای مشاوره تعاریف دیگر بیان شده است؛ مانند تعریفی که نویسنده کتاب *روان‌شناسی کاربردی* آورده است. ایشان مشاوره را فرایندی دانسته که مشاور باید آن را از نقطه‌ای آغاز کند و تا مرحله پایانی ادامه دهد و در اجرای این عملیات ضمن استفاده از علوم روان‌شناسی، علوم تربیتی و جامعه‌شناسی، باید اصولی را رعایت کند تا بتواند به نتیجه مطلوب برسد (حقانی، *روان‌شناسی کاربردی*، ص ۲۸۰).

۵. نیکزاد، *فرهنگ جامع روان‌شناسی*، ج ۱، ص ۲۴۰.

۶. نیکزاد، *فرهنگ جامع روان‌شناسی*، ج ۱، ص ۲۴۰.

«الْحَرِيمُ: الذی حُرِّمَ مَسَّهُ فَلَا يُدْنِی مِنْهُ»^۱.

خلیل بن احمد فراهیدی در کتاب خود *العین* که از کتب قدیمی و مهم لغوی است در تعریف حریم می‌گوید: حریم به قسمتی اطلاق می‌شود که مس و لمس آن تحریم شده است و نباید به آن نزدیک شد.^۲

[حریم] مصدر به معنای بازداشتن و بی‌بهره گردانیدن از چیزی است. بازداشت کرده و حرام کرده شده که مس آن جایز نیست. حریم دار؛ پیرامون خانه از حقوق و مرافق آن. در اصل این کلمه را به حریم چاه و اطراف آن اطلاق کرده‌اند و سپس جای ممنوع و منهی‌التقرّب را به این، نام نهاده‌اند.^۳ و نیز به معنای مکانی که دفاع و حمایت از آن واجب باشد.^۴

تعریف اصطلاحی

حریم از ماده حَرَمَ مشتق شده است و به معنای محدودیت و حرمت حیطه‌ای است که بر فرد، حفظ آن لازم است. «حَرِيمَ الرَّجُلِ» یعنی «مَا وَجَبَ عَلَيْهِ حِفْظُهُ وَالْمَنْعُ مِنْ انْتِهَاكِهِ».^۵

تعریف عملیاتی

حریم، حیطه‌ای است که مختص به خود فرد بوده و برای دیگران ورود به آن حرام و ممنوع می‌باشد. حریم خصوصی یعنی؛ حیطه مختص به خود فرد.

حریم خصوصی

ارائه تعریف جامع و به دور از اشکال از هر واژه‌ای در علوم نظری و اعتباری که ناظر به واقع نمی‌باشند، مشکل است و در موضوع حریم خصوصی دشواری دوچندان

۱. صاحب بن عباد، *المحیط فی اللغة*، ج ۳، ص ۹۴.

۲. فراهیدی، *کتاب العین*، ج ۳، ص ۲۲۲.

۳. دهخدا، *لغت‌نامه*، ج ۶، ص ۸۹۰۴.

۴. معین، *فرهنگ فارسی*، ج ۱، ص ۹۷۳.

۵. سروی مازندرانی، *شرح الکافی*، ج ۶.

دارد. زیرا مفهوم آن ریشه‌های عمیق و مرتبط با انسان و جامعه در بستر زمان دارد که اولاً امری پویا و متغیر است. ثانیاً وابسته به فرهنگ و بافت فرهنگی جوامع است. ازاین رو؛ علی‌رغم کاربرد وسیع آن، تاکنون تعریف کامل و مورد وفاقی از آن ارائه نشده است.

تا جایی که دانشمندی همچون وکس^۱ می‌گوید: تحقیقات بیشتر برای تعریف [واحد] حریم شخصی بی‌فایده است.^۲ ازاین رو، دشواری یادشده برای تعریف حریم خصوصی موجب شده تا برخی نظریه‌پردازان هویت مستقلی برای حریم خصوصی قائل نشوند و حمایت از آنچه به‌عنوان حریم خصوصی مرسوم است، به دیگر حقوق مانند؛ حق مالکیت، امنیت^۳ حواله شود.^۴ در مقابل بسیاری از نظریه‌پردازان بر این باورند که حریم خصوصی مفهومی مستقل و جدای از سایر حقوق فردی است و تعاریف مختلفی نیز برای حریم خصوصی بیان نموده‌اند.^۵

با این حال، دو گرایش کلی در مواجهه با حریم خصوصی وجود دارد. یکی برداشت‌های توصیفی (تبیین و توصیف وضع موجود) از حریم خصوصی و دیگری برداشت‌های دستوری و هنجاری از حریم خصوصی است که آن را از امور ارزشی قلمداد می‌کنند.^۶ البته تعاریف هم بر اساس همین دو نگاه کلی صورت می‌پذیرد.

---

1. Wackes.

2. Wackes, Poverty of "Privacy".

۳. در کشورهایی مثل فرانسه و آلمان این گروه به تحویل‌گرایان مشهوراند.

۴. انصاری، *حریم خصوصی*، ص ۱۲.

۵. در کشورهایی مانند انگلستان و آمریکا و سایر کشورهای عضو خانواده حقوقی «کامن لا». این گروه به انسجام‌گرایان معروف‌اند. (انصاری، *حریم خصوصی*، ص ۱۲).

۶. انصاری، *حریم خصوصی*، ص ۱۳.

تعاریف مشهور^۱ حریم خصوصی

تذکر این نکته لازم است که در بحث حریم خصوصی، میان حریم خصوصی و حق حریم خصوصی اغلب خلط شده است و گاهی با تسامح به یک معنا و یا به جای یکدیگر به کار برده شده است.

کنفرانس نروژ^۲

حق حریم خصوصی حقی است نسبت به تنها ماندن، زندگی کردن با سلیقه خود و با حداقل مداخله دیگران.^۳

شورای اروپا^۴

شورای اروپا در قطعنامه ۱۹۷۰ حریم خصوصی را چنین بیان کرده است:

حق حریم خصوصی مربوط می شود به زندگی خصوصی خانوادگی و مسکن، تمامیت جسمی و روحی، آبرو، اعتبار و شهرت و حیثیت افراد، اجتناب از اینکه چهره‌ای کاذب از فرد ساخته شود، افشا نکردن وقایع و حقایق نامربوط و آزاردهنده، عدم افشای غیرمجاز تصاویر خصوصی، حمایت از عدم افشای اطلاعاتی که بر اثر اعتماد اشخاص وصول کرده‌اند یا در اختیار آنها قرار گرفته است.^۵

۱. با توجه به اینکه دیدگاه‌ها و نظریه‌ها در مورد حریم خصوصی و نیز تعاریف آن بسیار زیاد و متنوع است در این پژوهش تنها به تعاریف مشهور اکتفا شده است و بیان دیدگاه و نظریه‌های حقوقی، قضایی، بین‌المللی و شرح مبسوط آنها در منابع مربوط جمع‌آوری شده است. مانند *تجسس از حریم خصوصی* افراد نوشته آقای احسان علی‌اکبری بابوکانی، *حقوق حریم خصوصی* نوشته آقای باقر انصاری و *حریم خصوصی اطلاعات* از دکتر فرید محسنی.

۲. کنفرانس حقوق‌دانان درباره حق حریم خصوصی.

(Nordic Conference of Jurists on the Right to Respect for Privacy)

۳. انصاری، *حریم خصوصی*، ص ۱۹.

۴. پس از اعلامیه جهانی حقوق بشر، دولت‌های اروپایی با الهام از همان اعلامیه، اقدام به تهیه پیش‌نویس کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و آزادی‌های اساسی نمودند و سندی که شامل ۱۸ ماده درباره حقوق مدنی، سیاسی و آزادی‌ها بود، در ۴ نوامبر ۱۹۵۰ م تصویب و در ۳ سپتامبر ۱۹۵۳ م به مرحله لازم الاجرائی درآوردند. (آقایی، *فرهنگ حقوق بشر*، ص ۱۲۷).

۵. محسنی، *حریم خصوصی اطلاعات*، ص ۲۹.

کمیته کلکوت انگلستان^۱

حق افراد نسبت به حمایت شدن در برابر ورود به زندگی یا امور خصوصی یا خانواده آنها با وسایل فیزیکی یا انتشار اطلاعات^۲.

کمیته یانگر انگلستان^۳

این کمیته به جای ارائه تعریف، منافع اصلی حمایت از حریم خصوصی را یادآور شده است. (الف) آزادی از تجاوز (مداخله) نسبت به جسم، مسکن، خانواده، و ارتباطات افراد. (ب) حق تصمیم‌گیری در این خصوص که اطلاعات شخصی چگونه و تا چه اندازه به دیگران مخابره شود.^۴

حقوق آمریکا

ایالات متحده فاقد یک قانون جامع و جدید در مورد حریم خصوصی است و بیشتر رویکردی موردی را مدنظر داشته است. اما در مقاله دو حقوق‌دان آمریکائی به نام‌های وارن و براندیس^۵، حریم خصوصی به (حق افراد در تنها بودن) تعریف شد.^۶

دیگر تعاریف

با توجه اینکه هر یک از تعاریف ارائه شده، با اشکالاتی مواجه است و به‌طورکلی یا در جنبه جامع بودن و یا از حیث مانع بودن دچار نقصان می‌باشند، برخی سعی کرده‌اند تعاریفی با قیود و شرایط بیشتری ارائه نمایند تا ویژگی‌های لازم را دارا باشد. مانند تعریفی که صاحب کتاب *حکومت اسلامی و حریم خصوصی* آورده است:

آن بخش از زندگی هر انسان است که در آن، از آزادی در برابر بازخواست و کیفر حقوقی،

1. Calcutta Committee

۲. انصاری، *حریم خصوصی*، ص ۱۹.

3. Younger Committee

۴. همان.

۵. ر.ک: پیشینه بحث حریم خصوصی.

۶. محسنی، *حریم خصوصی اطلاعات*، ص ۳۱.

برخوردار می‌باشد و هرگونه تصمیم‌گیری درباره آن و نیز اطلاع، ورود و نظارت بر آن منحصرأ در اختیار اوست و مداخله دیگران در آن یا دسترسی به آن، بدون اذن او مجاز نیست.^۱

عناصر تعریف:

۱. انحصاری بودن: این مفهوم در ذات حریم خصوصی نهفته است.
۲. آزادی از محدودیت‌های حقوقی: بر این اساس نمی‌توان فردی را به سبب انجام یا ترک کاری در محیط خصوصی‌اش مورد بازخواست قرارداد.
۳. استقلال در تصمیم‌گیری: با توجه به اینکه محیط حریم خصوصی مربوط به شخص است، عواقب اموری که در آن صورت می‌گیرد نیز گریبان صاحب آن را خواهد گرفت.
۴. عدم جواز نظارت دیگران بر آن: به دلیل شخصی بودن، دیگران حق دخالت یا نظارت ندارند.
۵. عدم جواز ورود بدون اذن: چون حریم خصوصی، محل آسایش و راحتی انسان است، محرمانه تلقی می‌شود و هرگونه سرک کشیدن یا اطلاع‌یابی از آن، منوط به کسب اجازه از صاحب آن خواهد بود.^۲

و یا تعریفی که مؤلف کتاب **حریم خصوصی اطلاعات** بیان داشته‌اند:

قلمرویی از اطلاعات و متعلقات هر فرد است که آن فرد نوعاً یا عرفاً یا با اعلام قبلی به نحو معقولی انتظار عدم دسترسی دیگران به اطلاعات مربوط به آن و مصونیت از ورود، نگاه و نظارت دیگران و یا هرگونه تعرض نسبت به آن را دارد.^۳

اما نویسنده کتاب **اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام** تعریفی مبسوط همراه با مواردی که شامل گستره‌ای وسیع از حیطه‌های زندگی شخصی است، ذکر کرده است. وی می‌گوید:

حریم خصوصی را می‌توان آن بخش از زندگی شخص دانست که به موجب اعلان خود

۱. اسکندری، حکومت اسلامی و حریم خصوصی، ص ۵۱.

۲. اسکندری، حکومت اسلامی و حریم خصوصی، ص ۵۳.

۳. محسنی، حریم خصوصی اطلاعات، ص ۳۵.

قطب‌نمای مسیر اخلاق و تربیت

شخص یا به حکم اخلاق یا عرف ورود، نظارت، دسترسی، آگاهی و به‌طورکلی تعرّض به آن ممنوع و منوط به رضایت است. جسم، البسه و لوازم شخصی، محل سکونت، دفتر کار، اطلاعات شخصی، ارتباطات خصوصی، وضعیت سلامت و بیماری، وابستگی‌های خانوادگی، خویشاوندی، قومی و نژادی، عقاید مذهبی، سیاسی، فلسفی و عضویت در احزاب و اصناف، فیلم‌ها، عکس‌های شخصی و خانوادگی، رمز ورود به شبکه‌های الکترونیکی، وضعیت مالی، شماره حساب‌های بانکی و نظایر اینها داخل در حریم خصوصی اشخاص محسوب می‌شوند.^۱

از این نکته نباید غفلت نمود که در زمینه حریم خصوصی و برای تعریف و تشخیص مصادیق آن، داشتن دو معیار ضروری است:

الف) معیار نوعی: به این معنا که برخی جنبه‌های زندگی افراد نوعاً یا عرفاً حریم خصوصی محسوب می‌شود. از این رو؛ با این معیار، دیگر فرد را از اثبات اینکه چرا فلان حیطة، حریم خصوصی است، بی‌نیاز می‌سازد. مثل اینکه مردم نوعاً استفاده و حتی دست زدن به وسایل شخصی مثل دست‌کش، کلاه، موبایل و امثال آنها را ورود به حریم شخصی می‌انگارند.

ب) معیار شخصی: به این معنا که شخص ممکن است برخی از جنبه‌های زندگی خود را که نوعاً یا عرفاً در دایره حریم خصوصی قرار نمی‌گیرد، در حیطة حریم شخصی خود دانسته و مشمول حریم خصوصی خود قرار دهد. مثلاً نشستن کنار دیوار خانه دیگری و تکیه دادن به آن، عرفاً حریم خصوصی قلمداد نمی‌شود اما ممکن است فردی نشستن و تکیه دادن به دیوار خانه‌اش را جزء حریم خصوصی خود اعلام کند.

نکته مهمی که برای تعریف دقیق‌تر حریم خصوصی لازم است مورد توجه قرار گیرد، توجه به عوامل تعیین‌کننده و حریم‌ساز در زندگی افراد است.

۱. فرامرز قراملکی و همکاران، اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام، ص ۵۸۲.

از عمده‌ترین عوامل تعیین‌کننده حریم شخصی؛ ترجیحات، سلیقه‌ها، حساسیت‌ها و ویژگی‌های فردی‌اند. مانند: درون‌گرا^۱ و برون‌گرا^۲ بودن، عاطفی و هیجانی بودن، منطقی و عقل‌گرا بودن، که باید و نبایدهای حریم شخصی را تعیین می‌کنند.^۳ به‌طورکلی مواردی که در ذیل اشاره می‌گردد از مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده در حریم خصوصی است.

۱. شرع: اموری چون اعمال عبادی و مناسکی. مثل اینکه فردی مقید باشد نماز اول وقت بخواند یا اینکه چرا می‌خواند یا اهل نماز شب است یا نه، اموری کاملاً مربوط به حریم خصوصی افراد است.

۲. قانون: احکام و مقرراتی که قانون اساسی مشخص کرده است. مثل رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی. اینکه فرد بخواهد ماشین شخصی خود را هرجایی -گرچه ممنوع- پارک کند یا صدای ضبط‌صوت را به بهانه حریم شخصی بودن بلند کند، پذیرفتنی نیست و مشمول جریمه خواهد بود.

۳. هنجارهای اجتماعی: نحوه تعامل فرد زمانی که با هنجارهای اجتماعی ناسازگار باشد. مثل اینکه فرد با لباس‌زیر در مکان‌های عمومی ظاهر شود. و یا اینکه موهای خود را به اشکال حیوانات درآورد.

۴. بافت فرهنگی: بافت فرهنگی-دینی اقتضایی دارد و اموری باید مراعات شود که ممکن است در سایر جوامع مشکلی نداشته باشد و یا حتی نشانه ترقی و تمدن قلمداد شود. مثلاً تصور اینکه فرد با توله‌سگی به بغل به یکی از خیابان‌های پاریس یا لندن برود، اما همین

1.- Extraversion

یکی از سنخ‌های پیشنهادی یونگ و آیسنک (دو دانشمند مکتب روان‌تحلیل‌گری) درون‌گراها افرادی باحجب و حیا که مطالب درونی خود را به‌طورصریح بیان نمی‌کنند و بیشتر گرایش به درون و نگهداری اسرار در درون خویش دارند. (اتکینسون و دیگران، *زمینه روان‌شناسی هیلگارد*، ص ۶۹۴).

2.- Introversion

برون‌گراها بیشتر افرادی هستند که به زندگی اجتماعی و جهان بیرون توجه دارند و در بیان احساسات درونی خویش سهل‌گیرند خصوصاً اگر از فردی ناراحت باشند کتمان نمی‌کنند. (همان).

۳. کاوه، *روان‌شناسی حریم شخصی*، ص ۳۴.

فرد را در خیابان ارم در شهر قم تصور کنید که قدم زنان مناظر را تماشا کند، عکس‌العمل مردم نسبت به او چگونه خواهد بود؟!

۵. ترجیحات و سلیق شخصی: انتخاب رشته تحصیلی، نوع سازه محل سکونت، رنگ لباس، ماشین، موبایل و امثال آن.

۶. ویژگی‌های فردی: فرض کنید فرهاد و فرشاد دو قلویند و مجید دوست هردوی آنهاست. فرشاد و فرهاد هردو درآمد خوبی دارند ولی متأسفانه ولخرجی می‌کنند و منش اسراف‌گونه دارند. پدر آنها که نگران وضعیت آن دو است از مجید که دوست صمیمی آنهاست درخواست می‌کند که با فرهاد و فرشاد صحبت کند تا این رویه نامناسب را کنار بگذارند و به فکر آینده خود و تشکیل زندگی باشند. مجید هم خودش را آماده می‌کند و در فرصت مناسب با هر یک از آنها جداگانه صحبت می‌کند. فرهاد بسیار خوشحال می‌شود و از مجید به‌خاطر اینکه به فکر او و آینده‌اش بوده، قدردانی و تشکرمی‌نماید. مجید با فرشاد هم صحبت می‌کند و همان سخنان را برای فرشاد تکرار می‌کند. اما از همان ابتدا ناراحتی فرشاد در چهره‌اش نمایان می‌شود و باکمال تعجب، نه‌تنها از مجید قدردانی نمی‌کند بلکه کار او را دخالت در امور شخصی خود دانسته و او را مورد انتقاد قرار می‌دهد.

نتیجه اینکه؛ نمی‌توان قانون یا ملاک و قاعده‌ای خط‌کشی شده برای حریم خصوصی گذاشت که برای همه و در همه جا پذیرفته شود، چون علاوه بر موارد فوق، نقش محوری در حریم خصوصی با فردیت افراد و سلیق و احساسات آنهاست که به حریم شخصی تعیین می‌بخشد و این امور هم متأثر از بافت فرهنگی هر جامعه است که نسبت به جوامع دیگر متفاوت است. بنابراین حریم خصوصی را می‌توان امری نسبی دانست.

تعریف عملیاتی حریم خصوصی

با توجه به آنچه بیان شد و التفات به «ما قلّ و دلّ» در تعریف، می‌توان حریم خصوصی را چنین تعریف نمود:

بخشی از زندگی فردی است که فرد در آن آزادی عمل و خودمختاری دارد.

پس با توجه به دو قید «آزادی عمل و خودمختاری» درحقیقت حریم خصوصی، حوزه‌ای است در زندگی افراد که عاری از قواعد و مقررات الزام‌آور (حقوقی، عرفی یا اخلاقی) باشد.